JUHÁSZ SÁNDOR

A SZÍNHÁZ MÁSIK OLDALA

A hazai színházi előadások művészi színvonalának elemzésével a kritika rendszeresen foglalkozik az írott és az elektronikus sajtóban, nézők milliói alkotnak véleményt évről évre a látott előadásokról. Ez így is van rendjén, hiszen csak a produktum minősége alapján ítélhetjük meg a színházak színvonalát. De érdemes megnézni, milyen anyagi forrásokból táplálkozik a kultúra ezen ága, hiszen a támogatás módja minden ország kultúrpolitikájának a legfontosabb kérdései közé tartozik. Magyarországon megközelítőleg negyvenhat színházi intézmény működik, ebből harmincnégy rendelkezik állandó társulattal. Tizenhárom színház* a fő-városi, huszonnyolc a vidéki önkormányzatok és öt budapesti színház" a Művelődési és Közoktatási Minisztérium felügyelete alá tartozik. Az alternatív színházak száma ötven körülire tehető. Az 1992-es állami költségvetés összkiadásának 2,1 százalékát tették ki a kulturális kiadások, ebből 4,55 milliárd forintot fordítottak a színházak támogatására (az összkiadás 0,22 százalékát!). Az adott évben az országban körülbelül tizenkét-ezer előadást tartottak, négy és félmillió jegyet adtak el, a jegybevétel 614 millió forint volt.

A színházak jelentős része olyan nonprofit szervezet, amely létét a különféle támogatási formáknak köszönheti. Magyarországon a színházak többsége állami vagy önkormányzati költségvetési intézmény, ami azt jelenti, hogy működési költségeik meghatározó részét az állam fedezi. A budapesti színházak várható működési költségeiknek ötven, a vidéki színházak pedig hatvan százalékát kapják a központi költségvetésből, a fennmaradó hányadot kell előteremteniük az önkormányzatoknak, illetve a színházaknak jegybevételből. Ez a támogatási rendszer 1992-től működik; a támogatás nagyságát az akkori működési költségek alapján számították ki. Így a finanszírozási rendszer napjainkra formálissá vált, hiszen a támogatás mértékének növekedése nem tartott lépést az inflációval, miközben a színházakra új közterhek (áfa, kulturális járulék stb.) hárultak. A csökkenő reálértékű központi és önkormányzati támogatás egyes színházak eladósodásához, a színházak és a felügyeleti szerv közötti alkuhelyzet kialakulásához vezetett.

A jelenlegi állapotot jól tükrözi dr. Venczel Sándor írása az egyelőre még csak kéziratos formában létező Színigazdasági Füzetek egyik számában: „Ha a támogatás mai elosztási rendszerét vizsgáljuk, szomorúan állapíthatjuk meg, hogy a támogatás legérzékenyebb tartalma a teljes körű és feltétlen kiszolgáltatottság, amely tökéletesen átitatja a költségvetési színházak mindennapi gazdálkodását. A kiszolgáltatottság oka elsősorban az államháztartási törvény - és annak ma még nem létező végrehajtási szabályzata-, amely semmiféle garanciát sem ad az állami intézmények szükség szerinti támogatásának biztosítására. A támogatás ilyenformán nem más, mint az állam olyan adománya, mely lényegénél fogva magán viseli a legteljesebb bizonytalanságot és esetlegességet. A kiszolgáltatottságnak és különböző megjelenési formáinak fennmaradásához az államnak és végrehajtó szerveinek alapvető érdekei fűződnek. Gondoljunk csak arra, hogy kulturális felügyeleti szerveink többségének egyik legfontosabb feladata a továbbéléshez szükséges önigazolások rendszerének kialakítása. Ezek az önfenntartó mechanizmusok szinte teljes mértékben elidegenedtek attól a valóságtól és attól a gyakorlattól, amelynek feltárása és segítése lényegében egyetlen kötelességük volna. E mechanizmusok érvényesülése esetén a támogatás nem az intézmények alapfeladatainak ellátásához szükséges kiadások fedezete lesz, hanem a felügyelet által »leosztott« adomány, amelyet a költségvetési szervnek ki kell érdemelnie."

A mostani helyzet nem tartható fenn sokáig; ezzel mind a színházi szakmában, mind a támogatói oldalon mindenki egyetért. Milyen irányba mozdulhat el a színházi struktúra és a finanszírozás rendszere?

Dr. Baán László, a Fővárosi Önkormányzat kulturális bizottságának elnöke

- Városi szinten jelenleg nem lehet komolyabb finanszírozási reformra törekedni, ugyanis nem látok olyan forrásokat, amelyek érdemben növelhetnék a színházfinanszírozás volumenét, és nem látok olyan normatív mechanizmust sem, amelyik a mostaninál lényegesen jobban osztaná el a pénzeket. Végső soron nem vagyunk a magunk urai, a színházak támogatása nagyrészt állami forrásból történik, az ökormányzatokon keresztül. Idén a fővárosi színházak az állami költségvetésből 910 milliót kapnak, amihez a főváros mintegy kétszázmilliót tesz hozzá. Ismerve mind a városi, mindaz állami költségvetés készítésének logikáját, nagyon nehéz valamilyen új rendszerre átállni, és ami a legfontosabb: semmilyen új döntési rendszer nem garantál plusz pénzeket. A jelenlegi keretek között nagyon fontos eredménynek érzem, hogy nemcsak a saját tizenhárom színházi intézményünket tartjuk fenn, hanem az alternatív színházak létét is biztosítani tudjuk a színházi alapon keresztül.

Az elmúlt három-négy év folyamán, amióta az új önkormányzat működik, a kulturális bizottság célja kettős volt. Egyrészt stabilizálni és növelni kívánta mindazon pénzeket, amelyek a kultúrára, a színházra fordíthatók. Ez olyan érdek, amelyet minden ágazati politikusnak kötelessége képviselni, főleg egy olyan szférában, amely a közpénzekért folytatott elosztási alkuban általában hátul áll. Tartalmi szempontból pedig olyan többpólusú művészszínházi láncolat kialakítására törekedtünk, amely hosszabb távon is bázisa lehet a budapesti színházi struktúrának. Ez olyan szakmai fellendüléshez vezethet, amely később alapul szolgálhat a támogatás növeléséhez, hiszen egy virágzó művészeti ágazat támogatását könnyebb megindokolni. Ha valaki összehasonlítja a főváros kilencvenes és kilencvennégyes költségvetését, látni fogja, hogy a támogatások mérsékeltebben nőttek a szórakoztató jellegű színházaknál, minta művészszínházak esetében. Ez vitákat is keltett a szakmán belül, de komolyabb konfliktusokra nem került sor. Ebben a struktúrában közpénzeket megtakarítani, pontosabban a támogatás növekedésének ütemét csökkenteni, hatékonyabb, gazdaságosabb működést létrehozni elsősorban a magán-érdekeltség különböző formáinak bevezetésével lehet.

Folyamatban van a Mikroszkóp Színpad részprivatizációja, amelynek értelmében egy vállalkozó hosszú távú együttműködési szerződést köt a színházzal, a leromlott épületet feljavítja, és megteremti a nyári működés sajátos változatát. Kísérletképpen a színház közös működtetéséről van szó. A főváros a jövőben a Mikroszkóp működési költségeinek csak kisebb hányadát fogja fedezni, de fenntartja a művészi színvonal garanciájához szükséges döntési jogokat. A szerződés-nek több olyan eleme van, amely eredménnyel kecsegtet; meglátjuk, hogyan sikerül.

Egyes színházak részleges vagy teljes privatizációja hosszabb távon oda vezet majd, hogy a tizenhárom fővárosi színházból néhány - jelenleg még az arányt sem tudnám megjósolni - nem marad meg városi kézben. Természetesen a magánműködtetésű színházak esetében is folytatódhat valamilyen, előre szabályozott közmecenatúra. A majdani privatizációs döntésnél figyelembe kell venni a színházépület adottságait, a színház hagyományait, és az éppen ott működő társulat jellegét.

Egy biztos: fővárosi kézben fog maradni az a művészszínházi bázis, amelyet az elmúlt négy év alatt hoztunk létre. Nyilvánvalóan megmarad közfinanszírozásban például a Vígszínház mint reprezentatív városi színház, vagy az operettszínház, mivel ez utóbbi olyan szórakoztató színházi tradíciót folytat, amely a nemzeti kulturális örökség része. A két ilyen típusú végpont között található színházaknál valószínűleg lehet számolni valamilyen privatizációs megoldással. Vé-

* Arany János Színház, Budapest Bábszínház, Fővárosi Operett Színház, József Attila Színház, Katona József Színház, Kolibri Színház, Madách Színház, Mikroszkóp Színpad, Művész Színház, Radnóti Miklós Színház, Szabad Tér Színház, Vidám Színpad, Vígszínház

** Budapesti Kamaraszínház, Játékszín, Magyar Állami Operaház, Nemzeti Színház, Rock Színház

leményem szerint ez lesz a járható út a jelenlegi színházi struktúra átalakítására.

A változtatás elengedhetetlen feltétele a kormányzat és a főváros szoros együttműködése, mert közös felelősségünk van a finanszírozásban. Mindenkinek szembe kell néznie a kikerülhetetlen ténnyel, miszerint a közfinanszírozásnak vannak korlátai, bizonyos pozíciókat fel kell adni. A színházi szakma köztestületeinek, illetve a finanszírozó államnak és az önkormányzatoknak közösen előzetes stratégiát kellene kidolgozniuk arra vonatkozóan, hogy mely területekről kell visszavonulni (lehetőség szerint olyanokról, ahol megfelelő magánforrásokat lehet bevonni), s melyek maradnak, vagy akár kerülnek be a biztonságos közfinanszírozási rendszerbe. A döntés felelőssége közös, de a következmények legközvetlenebbül a színházi embereket érintik; ezért nekik kell előbbre gondolkodniuk, hogy bármely szemléletű és szándékú politikusgárda számára képesek legyenek olyan megoldási javaslatokat kínálni, amelyek a reális folyamatokat figyelembe veszik. Ha ezt a szakma nem teszi meg, mások fogják kitalálni helyette, vagy egész egyszerűen nélküle keresnek majd rövid távú, kényszerek diktálta eseti megoldásokat.

Bálint András, a Radnóti Színház igazgatója

- A jelenlegi támogatási rendszernél - amely a korábbiakhoz arányítja a színházak finanszírozásának mértékét - pillanatnyilag nem látok jobbat, pontosabban csak rosszabbak vannak. De a fővárosnak el kell döntenie, hogy melyik színháza mennyire fontos, és ennek függvényében kell támogatnia. Az önkormányzata szakmai testületekkel folytatott konzultációk után dönti el, hogy melyik színháznak mennyit ad. Azt szoktuk mondani, hogy a kultúrpolitikai döntéseket hozzáértő és független embereknek kell meghozniuk. Csakhogy független emberek nincsenek, mindenki tartozik valahova. Mindenki mindenkit ismer, valamilyen módon, valahol, valami miatt mindenki össze van fonódva valakivel. És nem az elvtelenség okán, hanem egész egyszerűen a közös elvek, a közös munkák miatt. Magyarul: nincsenek független tanácsadói a fővárosi kultúrpolitikusoknak sem. Én azt mondom, hogy még mindig jobba hozzáértő, de nem független, mint a független, de nem hozzáértő tanácsadó.

A mi nagy sérelmünk az, hogy a főváros nagyon kevés pénzt ad hozzá a kötelező állami támogatáshoz - ez számadatokkal bizonyítható. A fővárosa saját tizenhárom színházának működési költségeihez kevesebb pénzt tesz hozzá, mint Szeged, Debrecen és Kaposvár a maga színházbüdzséjéhez. Azt látom, hogy mindenki panaszkodik és mindenki okkal, mert a támogatás növekedése '94-ben az elmúlt évihez képest nem tizenhat százalékot tesz ki, ahogy azt a főváros vezetői mondják, hanem például a Radnóti esetében hetet-nyolcat. Az infláció valószínűleg húsz százalék körül lesz, így a támogatás egyértelműen csökken. A fővárosi önkormányzati színházak támogatása azonos zsákból származik. Ha valaki többet kap, akkora másik törvényszerűen kevesebbet.

Ebben a pillanatban a Radnóti Színház úgy érzi, kevesebbet kap, mégpedig annak az üdvös és nagyszerű döntésnek a következtében, hogy a fővárosban több művészszínház legyen. Ebben a Nagymező utcai negyedben jött létre tavaly a Művész Színház, a Radnótitól kétszáz méterre lévő, jelenlegi Arany János Színház épületében Székely Gábor, a velünk szemben lévő mostani Tivoli mozi helyén pedig Meczner János új színháza fog elindulni. Ez elvileg nagyszerű, mert ily módon itt, a környéken négyre emelkedik az úgynevezett művészszínházak száma. Nyilvánvalóan stratégiai döntés volt az önkormányzat részé-ről, hogy a fővárosban ne három művészszínház legyen, hanem hat. Véleményem szerint azonban ez a döntés nem végiggondolt, nem áll mögötte megfelelő anyagi fedezet.

Ezért érezzük mi azt, hogy bennünket sorvasztanak, és ugyanezt érzi mind a tizenhárom színház - újak és régiek egyaránt -, hiszen azonos zsákból kapjuk a támogatást. En azt a javaslatot tettem a főváros kulturális vezetésének, hogy ne mindnyájunkat sorvasszanak, hanem döntsék el, kit akarnak meggyilkolni, és azt lőjék le.

Magi István, a művelődési tárca színházi osztályának vezetője

- A jelen kormányzati ciklusban a kulturális tárca fő célkitűzése az európai viszonylatban is jelentős színházi ellátottság megőrzése volt. Ma Magyarországon bármely helyről ötven-hatvan kilométer távolságra elérhető egy olyan repertoárszínház, amely önálló társulattal bír. Ezt a helyzetet meg kellett őrizni, és közben megteremteni a lehetőséget a színházi struktúra olyan értelmű változására, amely nem a régi lerombolására törekszik, hanem mintegy következik a régiből.

A jelenleg működő színházfinanszírozási rendszer alapelve, hogy a színházak fenntartásában és működtetésében a döntő szerep az önkormányzatoké legyen. Az önkormányzat minden korlátozás nélkül dönthet arról, milyen nagyságrendű támogatást ad egy színháznak; belátása szerint alapíthat új színházat vagy szüntethet meg létező intézményt, hiszen az úgynevezett központi támogatást nem a színház, hanem a színházat működtető önkormányzat kapja. A további változásokat az egyéb központi források megteremtése teszi lehetővé. Már harmadik éve szerepel a költségvetésben egy kétszázmillió forintos, pályázat útján elnyerhető produkciós támogatást, amit a színházak kísérletezésre is felhasználhatnak, Ebből a keretből a nem önkormányzati, de színházszerűen működő intézmények - vagyis az alternatív színházak - is kaphatnak támogatást, de csak produkciókra. Az 1994-es költségvetésben szerepel egy olyan negyvenmillió forintos keret, amelyet csak az alternatív színházak pályázhatnak meg, és az elnyert összeg felhasználható a működés finanszírozására. Ez első ízben teremt lehetőséget arra, hogy egy nem állami vagy önkormányzati jellegű intézmény a működésre kapjon központi támogatást.

A jelenlegi színház-finanszírozási rendszer kialakításában gyakorlatilag minden érdekelt fél részt vett. A változtatásokat is közös akaratnak kell létrehoznia; a minisztérium feladata a jogi és a finanszírozási háttér megteremtése. Változtatás több területen elképzelhető. Ilyen lehet a kisebb színházak finanszírozási módjának megváltoztatása. Ezek jelenleg önálló költségvetési intézményként működnek, de nem igazán hatékonyak, mert az intézmény fenntartása túl sok pénzt von el a művészeti területtől. Elképzelhető olyan konstrukció, amelyben a támogatás azonos szinten marad, de a működés nem önálló költségvetési intézményrendszer keretében valósul meg.

A nyári színházak például alapvetően a turizmusra építenek. Működésüket a központi költségvetés jelentős mértékben támogatja, de az idegenforgalomból származó bevételek máshol jelentkeznek. Ezért a szabadtéri színpadokat fokozatosan az idegenforgalom égisze alá lehetne vonni. Ha ezek a nyári színházak a nemzeti kultúra szempontjából fontos értékeket hoznak létre, akkor az adott produkciót a kulturális tárca anyagilag támogatni fogja. Az állami költségvetés egész filozófiája arra irányul, hogy csak a nagy nemzeti kulturális intézmények tartozzanak a központi költségvetéshez. A minisztériumok alá tartozó egyes budapesti színházak biztonságos működése már középtávon is megoldhatónak tűnik más felügyelet alatt. Ezt a lépést nem kampányszerűen kell megtenni, meg kell találni a megfelelő helyzetet és a számba jöhető színházak életének azt a pillanatát, amikor ez zökkenő nélkül megvalósítható.

Az utóbbi hónapokban nagyon sok színháztól és önkormányzattól kaptunk olyan jelzést, hogy a színházak pénzügyi helyzete egyre tarthatatlanabb. Az önkormányzatok hajlandók többet áldozni a színházra, és azt kérik, hogy a központi költségvetés is ennek arányában emelkedjen. A minisztérium támogatja ezt az elképzelést. Az el-

múlt években már sikerült elérni a Pénzügyminisztériumnál, hogy azok a színházak, ahol az önkormányzati támogatások jelentősen emelkedtek, magasabb központi támogatásban is részesüljenek. Ebből arra következtethetünk, hogy a pénzügyi tárca nyitott lesz ebben a kérdésben.

Véleményem szerint lehetőség van a költség-vetési támogatás korrekciójára, de a kezdeményezés az önkormányzatok kezében van. Nem tartanám jónak, ha központilag határoznánk meg, hogy a következő években hány százalékkal növekedjen a támogatás, mert ez a jelenlegi rendszer elvének feladását jelentené. Szerintem ezt a finanszírozási rendszert kell megtartani, sőt azt más művészeti területekre is ki lehetne terjeszteni.

Megyeri László, a Művész Színház, gazdasági igazgatója

- A színházak finanszírozásának vizsgálatakor hozzá kellene végre nyúlni ahhoz a kérdéshez, hogy szükség van-e ennyi színházra Magyarországon? (Szándékosan nem mondtam csak Budapestet.) A kérdés megválaszolásához világosan szét kell választani, mi az állam és mi az önkormányzat feladata. Nem tartom jónak a színházak többségére érvényes kettős támogatási rendszert. A színház sok esetben egyfajta közművelődési funkciót is ellát, s ennek támogatása kizárólagosan állami feladat. Én itt húznám meg a határt a finanszírozás területén. Ebből logikusan következik, hogy a vidéki színházak és néhány budapesti színház eltartása kormányzati feladat.

Kell-e Győrnek, Pécsnek, Szegednek háromtagozatú színház? A Szegeden most alakuló balett-társulat finanszírozása állami feladat-e? Az ilyen kérdések megválaszolása a kulturális kormányzat dolga. El kell dönteni, hogy a közművelődési funkción felül mi fér bele a színházak állami finanszírozásába. Azt gondolom, Budapesten nem kell tizennyolc színházat közpénzből eltartani. Az államnak nyilvánvalóan fedeznie kell az Opera, a Nemzeti Színház és ezek mellett még néhány olyan színház teljes működését, amely felvállal közművelődési funkciót.

A többi, szerintem, önkormányzati kérdés. Döntse el az önkormányzat, hogy a rendelkezésére álló színházépületekben milyen típusú szín-házakat kíván eltartani, illetve megpályáztatni, milyen költségekkel, illetve milyen költségek megfinanszírozásával. Világítsa át, számolja ki, milyen támogatás szükséges az egyes színházakhoz. Természetesen ez az új rendszer feltételezi, hogy az állam lemond bizonyos adóbevételekről az önkormányzat javára. Egy fővárosi képviselő kérésére készült anyag egyértelműen rávilágít: ha szétválasztom az egyes költségeket - működés, rezsi, produkció létrehozása és műsoron tartása -, akkor például kiderül, a Madách Színház támogatása jelen pillanatban úgy fest, hogy a főváros még az épület fenntartását sem finanszírozza, hanem bérleti díjat kapa színháztól az épület használatáért.

Kell-e több művészszínház vagy ilyen típusú színház? Ez önkormányzati döntés kérdése, hiszen ilyen döntés volt az is, hogy a meglévők mellett létrejött a Művész Színház, és a következő évadban is elindul egy hasonló jellegű szín-ház, Székely Gábor irányításával. Ezeknek a döntéseknek költségvetési vonzatai vannak. A döntések az önkormányzatra tartoznak, de annak tudatában kellene meghoznia őket, hogy nem egymilliárdos állami, hanem csak kétszáz-milliós önkormányzati támogatásra építhet. Ha az önkormányzati döntés mögött nincs elég fedezet, akkor a színház meg a színházvezetők mennek rá.

Nem nehéz megjósolni, hogy az év végére a színházak többe fognak kerülni a tervezett támogatás összegénél. Ennek fő oka, hogy '94 februárjában szavaztak arról a költségvetésről, amelynek hatvan-hetven százalékát a színházvezetők elméletben már '93 februárjában szétosztották - akkor, amikor szerződtették a társulatukat, kialakították műsortervüket. Nem lehet '94 elején azt mondani, hogy ennyi pénzből tessék kijönni, amikor a színházvezető már egy évvel korábban kénytelen volt meghozni a döntéseit. Ráadásul a mostani támogatási rendszerből hiányzik a garancia arra, hogy a színház jövőre nem fog kevesebbet kapni, mint idén. Olyan támogatási rendszerre van szükség, amely a jelenleginél hosszabb távú anyagi garanciát jelent a színházaknak. Egyes munkákat megrendelni és versenyeztetni csak akkor lehet, ha időben rendelkezésre áll a keret és az információ.

Összegezve: a jelenlegi támogatás átalakítása rengeteg kérdést vet fel, de ezek megoldása csak akkor lehetséges, ha az állami és az önkormányzati feladatkör és vele a felelősség is elkülönül egymástól.

Nánay István, színházkritikus

- A főváros kérésére elkészítettünk egy tanulmányt* a budapesti színházak működési és finanszírozási rendszeréről. Javaslatot tettünk új támogatási rendszer bevezetésére. Abból indultunk ki, hogy a mostaninál kisebb összegből az önkormányzat nem tudja a színházait fönntartani, illetve azok működését biztosítani. Nem mindegyik színház képvisel azonos eszmei értéket. Javaslatunk ebből a tényből indul ki, és ennek alapján azt javasolja, hogy három kategóriába sorolják be a fővárosi színházakat. Az önkormányzat a kategóriák szerint vállalna arányos részt a színházak támogatásából.

Az A kategóriába tartoznak - műfajtól függetlenül-a művészileg legértékesebb színházi műhelyek, amelyeknek fönntartását, működtetését és produkciós költségeit a főváros magára vállalja (természetesen ésszerű évenkénti bemutatószámot figyelembe véve).

A B kategóriába olyan színházak tartoznak, amelyek fontos eszmei, művészi értékeket hordoznak. A főváros teljes egészében vállalja e színházak épületeinek fenntartását, továbbá részben az egyéb üzemeltetési költségeket, és bizonyos részt vállal a produkciók költségeiből is.

A C kategóriába olyan színházak kerülnének, amelyeknél a támogatás mértéke nem haladja meg az épület fenntartásának legszükségesebb költségeit. E színházaknál elképzelhető a privatizáció, ám kizárólag a működési privatizációra szabad törekedni, mivel az épületek magánkézbe adása színházi funkcióvesztéssel járhat.

Fontos alapelv az új támogatási rendszer megvalósításához, hogy a kategóriák a művészi eredményességtől függően átjárhatóak legyenek. A jelenlegi támogatási és gazdálkodási rend helyett új, három részre tagolódó, de átjárható finanszírozási és gazdálkodási kör kialakítására van szükség. Az első kör a teljes intézményi eszközállomány, magával az épület-tel, szcenikai berendezésekkel, bútorzattal és egyéb eszközökkel. A második az ehhez az épülethez nagyságrendben hozzárendelhető szükséges üzem, beleértve a működéséhez szükséges minden dologi és bérköltséget. A harmadik terület maga a produkció.

Az új rendszer lehetővé teszi, hogy a főváros ésszerűbben ossza szét a támogatásra szánt összeget a színházak között. Ezenkívül megvan az az előnye, hogy több - vagy még több - önállóságot, kezdeményezést, rugalmasságot és fantáziát követel a színházaktól művészi és gazdasági szempontból egyaránt. Ez a támogatási rendszer bizonyos színházakat újfajta üzemmenetre fog ösztönözni: nyilvánvaló például, hogy az A kategóriás színházak túlnyomórészt állandó társulattal fognak működni, a B, illetve C kategóriásokról viszont elképzelhető, hogy saját érdekükben más formában, például en suite jelleggel üzemelnek majd.

A tanulmány szerzői: Berényi Gábor, Deák Sándor, dr. Henye Nándorné, Kállai Katalin, Nánay István, Szirtes György

Dr. Venczel Sándor, az Állami Operaház gazdasági igazgatója

- Mindenekelőtt az államnak, illetve kulturális kormányzatának, művészeti koncepciója következményeképpen meg kell határoznia azokat az alapfeladatokat, amelyeket az állami támogatás fejében a költségvetési színházaknak -- hosszú távon - el kell látniok. Az államnak nemcsak azt kell eldöntenie, hogy mit kíván támogatni, hanem azt is, hogy milyen szempontok alapján ossza el az ilyen célra szánt állami dotációt. Elemezni kell továbbá a jelenlegi színházi struktúrát abból a szempontból is, hogy vannak-e ma olyan színházak, amelyek alkalmasak az alapfeladatok ellátására. Amennyiben igen, akkor fel kell mérni a színházaknak mint épületeknek a fenntartásához és az alapfeladatok ellátásához szükséges állami támogatás nagyságát.

Nem véletlenül említem külön a színházat mint épületet, és a színházat mint művészeti tevékenységet, hisz a legnagyobb gazdasági félreértések mindig abból fakadnak, hogy a revizorok és a kívülállók nem tesznek különbséget e két kör között. Az állami dotáció szempontjából fontos szétválasztani a művészettől független és az attól függő költségeket. A művészettől független dologi és bérköltségek meghatározása minden támogatási rendszer kiindulási pontja, hiszen ez az a gazdálkodási terület, amelynek kiadásait ideológiától és kulturális koncepciótól függetlenül, állami támogatás formájában fedezni kell. E költségek kielégítését függetleníteni kell a művészeti munka eredményétől, felügyeleti elismerésétől és legfőképp a pénztári bevételtől.

A művészettől függő költségcsoport legjelentősebb tétele a művészek, a művészeti ügykezelés és a színpadot közvetlenül vagy közvetve kiszolgáló műszakiak bére. Ennek nagysága az adott évben bemutatandó produkciók, az éves műsorterv és a tervezett szereposztás ismeretében viszonylag könnyen meghatározható. Alig valamivel nehezebb a különféle díjak -- felléptidíjak, alkotói díjak, jogdíjak -- meghatározása. A legnagyobb gondot az előadáshoz szükséges dologi kiadások (jelmez, díszlet, bútor, kellék, világítás) olyan színvonalú tervezése okozza, amellyel meg tudunk felelni a legszigorúbb szakmai és felügyeleti igényesség követelményeinek is. A fő kérdés az, hogy az állam hogyan és milyen mértékben biztosítson támogatást a művészettől függő költségek fedezetére.

A támogatás elosztási normatívái lehetnek a jegy- és egyéb bevételek, a fizető nézőszám vagy más mutatók, illetve ezek kombinációi. A támogatást az államnak legalább három évre kell meghatároznia, és minimum évadonként, illetve szükség szerint, de mindenképpen előre kell a színház rendelkezésére bocsátania. A pályázati rendszerben történő elosztásnak a színházakat csak olyan mértékben szabad kitenni, hogy az még esetlegesen se veszélyeztesse a színház művészeti munkáját.

A színházak nagysága meghatározó lehet az alkalmazott támogatási rendszert illetően. A kisebb, szerkezetében egyszerűbb színházakban jól és hatásosan működhet az intézményi támogatás, míg a nagyobb és bonyolultabb felépítésű - esetleg több tagozatú - színházakban csak egy összetettebb támogatási rendszer hathat gyümölcsözően.

Egyáltalán nem szabad abban reménykednünk, hogy létezik olyan rendszer, amellyel egy-szer és mindenkorra meg tudnánk oldani támogatási problémáinkat. A legjobban kidolgozott rendszer eredményes alkalmazásához is elengedhetetlen a támogatás felhasználásának szigorú és rendszeres ellenőrzése.

A különböző vélemények bizonyítják, hogy vannak elképzelések a jelenlegi finanszírozási és strukturális rendszer reformjára. Az érdekelt felek között olyan konszenzust kell kialakítani, amely rugalmasabb, ellenőrizhetőbb, a művészeti elképzeléseket hatékonyabban szolgáló támogatási rendszerhez vezethet. Ez azonban csak akkor jöhet létre, ha a kormányzat olyan hosszú távú kultúrpolitikai koncepciót alakít ki, amelyből világosan kiolvasható, hogy az állam milyen feltételekkel és mennyivel hajlandó támogatni ezt a művészeti területet. A helyzet tisztázásában a szín-házi szakma felelőssége vitathatatlan. A hazai színházak még állják az összehasonlítást más európai színházak előadásaival - ezt bizonyította az Európai Színházak Uniójának Budapesti Fesztiválja is. Kár volna ezt a pozíciót feladni.

AZ ÚJJÁÉPÍTETT VÍGSZÍNHÁZ KIZÁRÓLAGOS SZPONZORA A POSTABANK